

ARTHUR EDWARD WAITE

*Alchimiști
de-a lungul
secolelor*

VIEȚILE CELEBRILOR FILOSOFI ALCHIMIȘTI,
DIN ANUL 850 PÂNĂ SPRE SFÂRȘITUL SECOLULUI
AL XVIII-LEA, ÎNȘOȚITE DE UN STUDIU AL PRINCIPIILOR
ȘI AL PRACTICII ALCHIMIEI, CARE CUPRINDE ȘI O
BIBLIOGRAFIE DE FILOSOFIE ALCHIMICĂ ȘI HERMETICĂ

Traducere și prefață de
GABRIELA NICA și MARIUS CRISTIAN ENE

EDITURA HERALD
București

Cuprins

Prefață	7
Eseu introductiv	
Asupra adevăratelor principii, a naturii Marii Opere	
și a relației sale cu chimia spirituală	15
Despre teoria fizică și practica lui <i>Magnum Opus</i>	45

VIEȚILE ALCHIMIȘTILOR

Geber	51
Rhasis	54
Alfarabi	56
Avicenna	59
Morien	62
Albertus Magnus	67
Toma D'Aquino	71
Roger Bacon	73
Alain de Lille	77
Raymundus Lullus	79
Arnaud de Ville-Neuve	100
JEAN DE MEUNG	103
Călugărul Ferarius	105
Papa Ioan al XXII-lea	107
Nicolas Flamel	109
Peter Bono	133
Johannes de Rupecissa	134
Basile Valentin	135
Isaac Hollandus	138
Bernard Trevisanul	140
Jean de la Fontaine	146
Thomas Norton	147

Thomas Dalton	151
Sir George Ripley	153
Pico della Mirandola	155
Paracelsus	157
Denis Zachaire	161
Berigard din Pisa	170
Charnock	171
Giovanni Braccresco	174
Leonardi Fioravanti	176
John Dee	177
Henry Khunrath	183
Michael Maier	185
Jacob Böhme	187
J. B. van Helmont	192
Butler	194
Jean d'Espagnet	197
Alexander Sethon	198
Michael Sendivogius	203
Gustenhöfer	209
Busardier	212
Adeptul anonim	215
Albert Belin	217
Eirenaeus Philalethes	219
Pierre Jean Fabre	236
Helvetius	237
Giuseppe Francesco Borri	246
John Heydon	249
Lascaris	250
Delisle	255
John Hermann Obereit	259
Călătoriile, aventurile și înțemnițările lui Joseph Balsamo	260
Concluzii	315

Prefață

„Numele lui Waite a ajuns până la noi datorită faptului că a fost cel dintâi care a încercat să realizeze un studiu sistematic al ocultismului occidental, pe care îl privește ca pe o tradiție spirituală, fără să pună accent pe aspectele de protoștiință sau de patologie a religiei”. Această afirmație a lui R. A. Gilbert, cercetător al ocultismului britanic de la răscrucea secolelor al XIX-lea și al XX-lea, este ilustrată întocmai de cartea de față, în care A. E. Waite ne prezintă biografiile a 53 de alchimiști celebri, începând cu învățatul arab Geber (cca 721-cca 815) și încheind cu Joseph Balsamo, cunoscut și sub numele de contele de Cagliostro, celebrul aventurier, magician, ocultist și, în egală măsură, șarlatan, care a creat multă vâlvă în Europa celei de-a doua jumătăți a secolului al XVIII-lea.

Prin fața ochilor noștri se perindă, așadar, o mie de ani de alchimie și destinele a zeci de oameni care, în epoci diferite, pe continente diferite și, deseori, prin metode diferite, și-au dedicat viața unui scop unic: realizarea Marii Opere.

Această călătorie alchimică își are punctul de pornire în lumea arabă, unde și-au desfășurat activitatea, cu mai mult sau mai puțin succes, Geber, Rhasis, Alfarabi, Avicenna și chiar europeanul Morien, născut la Roma, dar care a înțeles că,

pentru a obține piatra filosofală, avea nevoie de înțelepciunea măștrilor din Orientul Apropiat.

În Europa, primele nume care își pun amprenta asupra dezvoltării alchimiei sunt cele ale unor teologi celebri precum Albertus Magnus, Toma D'Aquino, Roger Bacon, Alain De Lille, Raymundus Lullus, Arnaud de Villeneuve sau chiar Papa Ioan al XX-lea. În cazul acestora, este greu de stabilit granița între legendă și adevăr, e uneori imposibil de aflat dacă și în ce măsură acești oameni ai Bisericii au fost sau nu preocupați de alchimie și dacă tratatele care le sunt atribuite au fost într-adevăr scrise de ei. A. E. Waite încearcă, atunci când îl prezintă pe Toma D'Aquino, să facă o selecție a textelor pe care le are la dispoziție: „există câteva tratate alchimice atribuite acestui înger al școlilor, pe care el cu siguranță nu le-a scris. O autoritate anonimă spune că «lucrarea despre *Natura mineralelor* este nedemnă de un filosof atât de mare și la fel sunt și *Comentariile la Turba*. Însă *Thesaurus Alchemiae*, adresată fratelui Regnault, tovarășul și prietenul său, este originală»”. De asemenea, remarcăm faptul că paginile dedicate lui Raymundus Lullus prezintă îndeosebi aventurile acestuia de tinerețe și apoi activitatea de misionar creștin în nordul Africii, lăsând în plan secundar strădaniile sale alchimice.

Urmează epoca marilor alchimiști europeni, a celor amintiți îndeosebi printre adepții care au săvârșit Marea Operă, au obținut piatra filosofală și elixirul nemuririi (sau, mai precis, elixirul ce permite prelungirea vieții până la ceea ce este descris drept „limitele extreme ale existenței muritoare” de către un derviş care mărturisește că i-ar fi întâlnit pe Nicolas Flamel și pe soția sa, Perenelle, la mai bine de patru secole după presupusa dată a morții acestora). Este vorba în primul rând de

Nicolas Flamel, Basile Valentin, Paracelsus sau, mai târziu, Philalethes.

Începând cu deja-amintitul Roger Bacon, A. E. Waite (care, deși născut în America, și-a petrecut aproape întreaga viață în Anglia, patria mamei sale) le acordă o atenție sporită alchimiștilor care și-au realizat experimentele pe tărâm britanic. Îi cunoaștem, astfel, pe Roger Bacon, Thomas Norton, Thomas Dalton, Sir George Ripley, Thomas Charnock, John Dee, Butler, Alexander Sethon, John Heydon și Thomas Vaughan, acesta din urmă fiind unul dintre cei doi autori hermetici care au folosit pseudonimul Philalethes.

După perioada încărcată de mister a rozacrucienilor – autentici sau doar preținși –, asistăm la un nou fenomen printre adepții europeni. Pe la curțile monarhilor de pe continent se perindă mai multe personaje care, într-un fel sau altul, au intrat în posesia unei cantități mai mari sau mai mici de pulbere de transmutare și o folosesc pentru a face demonstrații publice, prin intermediul cărora câștigă faimă și bani. Când însă câte un principe mai lacom le cere să realizeze ei înșiși piatra filosofală sau să continue cu transmutările chiar și după ce își epuizaseră pulberea, majoritatea cunosc un destin tragic. Nu puțini sunt cei care, îndeosebi în secolul al XVII-lea, sunt dați pe mâna călăului tocmai pentru că au făcut prea multă paradă cu o cunoaștere pe care de fapt nu o dețineau, în timp ce adevărații adepți par, dimpotrivă, a se învălui tot mai mult în mister.

Punctul final al acestei involuții este atins prin biografiile lui John Heydon (despre care autorul afirmă: „dintre toți mincinoșii alchimici și șarlatanii mistici care s-au răspândit în Anglia după apariția ocultismului pe aceste meleaguri, John

Heydon este cel mai mare”) și, mai ales, prin redarea pe larg a „călătoriilor, aventurilor și închisorilor lui Joseph Balsamo”. Cu toate că îi recunoaște acestuia un talent nativ și, în fața evidențelor multiple, trebuie să confirme caracterul veridic al unor „minuni” ale așa-zisului Conte Cagliostro, Waite oferă următoarea justificare a lungimii capitolului respectiv: „am acordat un spațiu aproape disproportionat de mare acestei istorii a lui Joseph Balsamo, deoarece ea este completamente reprezentativă pentru latura șarlatanească a alchimiei, care a cunoscut o deplorabilă răspândire după două secole de curiozitate și credulitate”.

Această latură șarlatanească nu este însă reprezentativă pentru alchimie. O mărturisește în mod deschis autorul: „nu mă pot îndoi, după o analiză temeinică și lipsită de părtinire a tuturor datelor avute la dispoziție, de faptul că *Magnum Opus* a fost realizată, cel puțin ocazional, în trecut, și că, prin urmare, în timp ce puneau bazele chimiei moderne, alchimiștii îi depășiseră deja cele mai înalte rezultate, în regatul metalic”.

Care este însă părerea lui Waite despre alchimie? A însemnat aceasta o serie de tentative concrete, fizice, de a transforma metalele de bază în metale nobile sau a fost mai degrabă o aventură spirituală, „plumbul” și „aurul” la care se referă autorii tratatelor neavând nicio legătură cu metalele propriu-zise? Autorul britanic oferă propria soluție, complexă, drept răspuns la această dilemă.

În primul rând, el respinge cu hotărâre opiniile conform cărora alchimiștii ar fi avut preocupări exclusiv spirituale sau psihologice și demonstrează, cu argumente greu de contrazis, faptul că aceștia au lucrat cu adevărat cu metalele, pe care le-au prelucrat în cuptoare, încercând să ajungă la un rezultat pe căi

fizice. În fapt, această demonstrație constituie chiar unul dintre scopurile principale ale cărții sale: „Scopul meu în publicarea acestei cărți este stabilirea adevăratei naturi a experimentelor hermetice printr-o povestire despre acei oameni care le-au realizat și pe care simpla relatare a vieții lor îi arată ca fiind preocupați de transmutarea metalelor. Nu e nevoie de argumente; faptele vorbesc suficient. Apariția chimiei nu li se datorează unor imitatori orbi ai alchimiștilor, ci înșiși adepților, celebrului Geber, marelui maestru Basile Valentin, supremului hierofant Raymundus Lullus”.

Faptul că și-au desfășurat lucrarea în regatul metalic nu înseamnă însă că efectele acestei lucrări sunt limitate la acesta: „Lecția admirabilă pe care trebuie să o învățăm de la alchimiști este exaltarea lucrurilor în virtute dincolo de abilitatea brută a Naturii. O astfel de exaltare este posibilă, conform adepților, atât în cadrul, cât și în afara regatului metalic. Atât omul, cât și animalele sunt incluși în această teorie cuprinzătoare a dezvoltării, astfel că ne putem imagina faptul că unii autori hermetici au învățat, într-un mod secret și alegoric, metoda procedurii alchimice al cărei subiect era omul și au dezvăluit miraculoasele rezultate ale acestei munci în cărți pe care le-au lăsat posterității”.

Iar fenomene precum magnetismul și spiritismul, descoperite și studiate într-o epocă în care alchimia era privită mai degrabă cu circumspecție, nu au făcut altceva decât să confirme concluziile la care au ajuns, în tratatele lor, cei mai de seamă alchimiști: „revelațiile oferite de mesmerism și de fenomenul cunoscut sub numele de spiritism au dus la descoperirea unor posibilități taumaturgice pentru omenire, care contribuie într-un mod cu totul independent la verificarea

ipotezelor alchimice de dezvoltare, în aplicarea lor pe planul inteligenței. Cred că aceste posibilități sunt realizabile exclusiv urmând căile indicate în parabolele hermetice”.

Observând această neașteptată confirmare a căilor alchimice de către noile discipline care i-au preocupat pe ocultişti europeni ai secolelor al XIX-lea și al XX-lea, Waite își exprimă, la finalul lucrării sale, speranța principală cu care a scris-o: „Înainte de a putea să studiez serios alchimia, am dobândit o cunoaștere foarte vastă asupra istoriei moderne a supranaturalului și am descoperit teorii vechi ilustrate de fapte noi și fapte noi care coincid cu vechi teorii. Cum toate acestea s-au întâmplat, așa cum ar spune alchimiștii, «printr-un proces natural, lipsit de grabă și de violență», pot să am încredere că nu reprezintă o descoperire iluzorie și că dezvoltarea ei ulterioară poate oferi un nou impuls studiului scrierilor hermetice de către ocultişti din Anglia și America”.

Afirmația conform căreia, înainte de a studia serios alchimia, A. E. Waite dobândise o cunoaștere vastă asupra ocultismului modern este într-un totu acoperită de realitate. Autorul acestei cărți nu a fost străin de niciuna din marile teme ale ocultismului occidental al epocii sale. Între 1891 și 1893 a fost membru al Ordinului Hermetic al Zorilor Aurii, pentru ca mai apoi să se alăture Francmasoneriei și unor societăți de inspirație rozacruceană. El însuși a întemeiat, în 1915, o astfel de societate, care a purtat numele de Fellowship of the Rosy Cross.

Dincolo de apartenențele sale la diferite societăți secrete, A. E. Waite își datorează celebritatea, în primul rând, setului de cărți de tarot care îi poartă numele. Pachetul cu cele 78 de arcanе majore și minore, cunoscut astăzi sub numele de Tarotul lui Waite sau Tarotul Rider-Waite, a apărut pentru prima

dată în 1910, împreună cu cartea intitulată „Key of the Tarot”. În anul următor, 1911, cartea a apărut la editura lui W. Rider, din Londra, cu titlul complet: „The Pictorial Key of the Tarot, Being Fragments of a Secret Tradition Under the Veil of Divination, by Arthur Edward Waite, With 78 Plates, Illustrating the Greater and Lesser Arcana, from designs by Pamela Colman Smith” (Cheia ilustrată a tarotului, constituind fragmente dintr-o tradiție secretă, ascunsă sub vălul divinației. De Arthur Edward Waite, cu 78 de planșe ilustrând arcanele mari și mici, desenate de Pamela Colman Smith).

Opera literară a lui Waite este la fel de bogată și variată pe cât au fost și preocupările sale în domeniul ocultismului. Arthur Edward Waite a scris despre cabala și despre magie, despre Rozacrucă și alte societăți secrete, precum și despre alchimie. Pe lângă lucrarea de față, publicată pentru prima dată în 1888, cele mai importante cărți apărute sunt „The Alchemical Writings of Edward Kelly”, publicată la Londra, în 1893, și traducerea cunoscutei lucrări „Turba Philosophorum”, unul dintre cele mai vechi texte alchimice europene, publicată de Waite, în 1894.

Gabriela Nica
Marius Cristian Ene

ESEU INTRODUCATIV

Asupra adevăratelor principii, a naturii Marii Opere și a relației sale cu chimia spirituală

Cei care sunt mai puțin familiarizați cu critica modernă a alchimiei vor afla probabil cu mirare, chiar dacă au unele cunoștințe despre labirintul mistic al *turba philosophorum*, că opiniile cercetătorilor competenți sunt împărțite nu numai cu privire la metodele misterioasei științe hermetice, ci și la însuși obiectul alchimiei. Este clar că aceasta se ocupă cu transmutarea, însă o parte selectă a unor reputați specialiști în ocultism neagă cu fermitate faptul că ar fi vorba de transmutarea metalelor sau a oricărei alte substanțe fizice în aurul material. Teoria transcendentă a alchimiei, pe care aceștia o expun, câștigă în mod constant susținători, deși cele două lucrări care o reprezintă nu mai sunt editate astăzi și sunt foarte greu de găsit.

În anul 1850 era publicată în mod anonim, la Londra, de către o doamnă cu alese înzestrări intelectuale, cartea intitulată *O cercetare succintă referitoare la misterul hermetic și la alchimie, reprezentând o încercare de a readuce la lumină străvechile experimente ale naturii*. Însă cartea a fost retrasă aproape imediat din motive necunoscute, care au dat apoi naștere unor speculații neîntemeiate. Acest volum curios și meritoriu, scris

în maniera pitorească a secolului trecut, se află la baza părerilor amintite și a deschis această controversă.

La cincisprezece ani după apariția *Cercetării succinte...*, în anul 1865, un scriitor american pe nume Hitchcock a publicat, de asemenea anonim, după ce se pare că a ajuns la concluzii asemănătoare în urma unor cercetări independente, câteva *Remarci despre alchimie și alchimiști*, într-un mic volum extrem de interesant. Autoarea amintită mai sus oferise o interpretare psihologică a arcanelor tipologiei hermetice, în timp ce domnul Hitchcock, inițiind o interpretare morală, a adus acest subiect în atenția cititorilor obișnuiți și, prin urmare, a atras o atenție considerabilă asupra sa.

Părerile amintite mai sus au devenit încetul cu încetul tot mai cunoscute și, combinate cu teoria lui Paracelsus despre producția psihică a aurului material prin intermediul magnetului interior, au influențat în mod considerabil ocultismul renăscut al zilelor noastre. Întrebarea în sine, chiar privită din cea mai joasă perspectivă, este una dintre cele mai curioase ce pot fi găsite în întregul cerc al arheologiei ezoterice; iar pentru studenții al căror interes referitor la marile mistere alchimice este de altă natură decât cel livresc prezintă într-adevăr cel mai mare interes și o deosebită importanță. Trebuie să îi acordăm considerația potrivită într-o relatare a vieții și operei adepților hermetismului; și, după cercetări atente, cred că am descoperit eu însumi o teorie alchimică adevărată, care va putea fi acceptată în egală măsură de toate școlile de interpretare.

Întotdeauna s-a presupus că obiectivul suprem și declarat al oricărui hierofant – ca și al oricărui postulant și pretendent – în *ars magna* descoperită de Hermes Trismegistul ar fi fost producerea chimică a aurului material din substanțe inferioare

din punct de vedere comercial. Pe de altă parte, Hitchcock reușește să demonstreze, apelând la o serie impresionantă de citate din scriitori din toate epocile și de toate naționalitățile, că subiectul ascuns al oricărui adept veritabil este unul singur – și anume OMUL trinitar – și că „obiectul este, de asemenea, unul singur – să cunoască desăvârșirea, în timp ce metoda însăși este, de asemenea, una – să cunoască natura condusă de artă în școala naturii și apoi să acționeze în conformitate cu aceasta deoarece arta nu este altceva decât «natura acționând prin om»”. Mai mult decât atât, „alchimiștii autentici nu căutau bogății sau onoruri lumești. Adevăratul lor obiectiv era perfecțiunea sau, cel puțin, îmbunătățirea omului. În conformitate cu această teorie, o astfel de perfecțiune poate fi dobândită printr-o anume unitate, un sens viu al unității omului cu natura divină a cărei atingere nu o pot compara cu nimic altceva decât cu experiența cunoscută în religie sub numele de NAȘTERE DIN NOU. Perfecțiunea dorită sau unitatea este o stare a sufletului, o *condiție a Ființei* și nu doar o condiție a CUNOAȘTERII. Această condiție a Ființei reprezintă o dezvoltare a naturii omului din interior, rezultatul unui proces prin care orice este rău în natura noastră e izgonit sau eliminat fiindcă este considerat superfluu, astfel încât binele capătă posibilitatea de a acționa liber. Deoarece este foarte greu ca omul natural să ajungă de unul singur la acest rezultat, el având nevoie de ajutorul puterii divine, mai poartă numele de *Donum Dei*”.

Atunci când omul individual reușește, printr-un proces natural și corespunzător, să elimine graba și violența, ajunge la unitate cu sine prin acțiunea armonioasă a inteligenței și a voinței și este pe cale să înțeleagă acea Unitate transcendentă care este perfecțiunea totalității Naturii, „căci ceea ce este

numit «absolut» sau «perfecțiunea absolută» este una și aceeași cu perfecțiunea Naturii”.

Scriitorul ne spune, folosind simbolismul alchimiștilor, că *sulful* înseamnă Natura, iar *mercurul* desemnează supranaturalul. Legătura inseparabilă dintre cele două în om este numită *sare*, însă „cum acestea trei sunt văzute ca unul indisolubil, termenii pot fi folosiți unul în locul celuilalt”. În conformitate cu Hitchcock, instrumentul mistic și misterios de preparare în munca alchimică este conștiința, desemnată prin mii de nume diferite și voit înșelătoare. Prin intermediul acestui instrument, adus într-o activitate vitală datorită resimțirii prezenței lui Dumnezeu, materia pietrei, adică Omul, este mai întâi curățată și purificată pentru a face posibilă realizarea interioară a Adevărului. „Printr-o metonimie se spune că însăși conștiința este purificată, deși, de fapt, nu conștiința are nevoie de purificare, ci numai omul, astfel încât conștiința să poată acționa liber”.

Unul dintre numele date de alchimiști conștiinței este, conform acestei teorii, acela al unei substanțe mijlocii care are natura unei sulfuri azurii – adică a unui spirit celest – Spiritul lui Dumnezeu. „Acest glas firav este comparat în alchimie, la fel ca în Scriptură, cu focul care pregătește calea pentru ceea ce numeroși scriitori au descris drept *Lumină*”.

În alt loc, Hitchcock afirmă mult mai emfatic că nu există decât un singur subiect în cercul larg al intereselor umane care poate oferi o interpretare a citatelor pe care el le oferă și că acesta este cunoscut sub numele teologic de renaștere spirituală. Iar alchimiștii cercetează acest dar al lui Dumnezeu ca pe o lucrare a Naturii prin Natură. „Remușcarea, cu care se spune în religie că începe pocăința, este «căința filosofică» din alegoriile hermetice. Este primul pas al omului spre descoperirea ființei

sale integrale. Ei o mai numesc și starea neagră a materiei, în cadrul căreia are loc lucrarea de disoluție, calcinare, separare etc., după care are loc purificarea, starea de alb, care conține roșul, așa cum negrul conținuse albul”. Evoluția glorioasei și strălucitoare stări de roșu are ca rezultat fixarea sau perfecționarea materiei, iar atunci se consideră că sufletul a pătruns în adevărata sa odihnă în Dumnezeu.

Deoarece această interpretare este preocupată în principal de conștiință, eu am numit-o teoria morală a alchimiei; însă Hitchcock, ca om cu viziune spirituală, nu a omis să înțeleagă că metoda sa de explicare se referea numai la mijloc și că lumina fără formă a unui „Sfârșit”, despre care nu poate sau nu vrea să vorbească, strălucește în continuu înaintea sa, conform propriei mărturisiri.

Pentru restul, el consideră că atunci când alchimiștii vorbesc despre viață lungă ca despre una dintre caracteristicile Pietrei, ei se referă la nemurire; atunci când îi atribuie proprietatea miraculoasă a unui leac universal, intenția lor este de a-i nega orice capacitate de a face rău și, prin urmare, orice perpetuare a răului. Atunci când spun că deținerea Pietrei înseamnă anihilarea lăcomiei și a oricărei dorințe necuvenite, ei vor să spună că tot ceea ce este negativ dispare înaintea luminii Adevărului dezvăluit. Prin transmutarea metalelor ei înțeleg aducerea omului spre un grad mai înalt de existență de la viața naturală la viața spirituală, chiar dacă aceste expresii nu pot să ascundă adevărata semnificație pentru adepți. Puterile unei naturi în permanență active trebuie să fie înțelese prin expresii precum „focuri” sau „menstre” etc., care lucrează la unison, deoarece lucrează în Natură, alchimiștii negând unanim existența oricărei dezordini în creația lui Dumnezeu.